

ARCHIVUM ANATOLICUM (ArAn)	11/2	2017	23-38
----------------------------	------	------	-------

KÜLTEPE'DEN BİR METNE GÖRE ASUR BÖLGESİNDE YAŞANAN BİR İSYAN VE ANADOLU'DAKİ DİĞER İSYANLARLA İLGİLİ KAYITLAR

Hakan EROL*

Öz

Asurlu tüccarların özel arşivlerinde ele geçirilen Kültepe tabletleri, doğaları gereği, çoğunlukla ticari ya da ekonomik içeriklidir. Ancak bu belgeler Anadolu'nun ilk tarihi döneminin sosyal, kültürel, siyasi vb yönlerinin öğrenildiği temel kaynaklardır. Tüccarlar özellikle ticari aktiviteleri etkilendiğinde veya meslektaşlarını ya da akrabalarını bilgilendirmek ve/veya onları uyarmak amacıyla, bulundukları bölgelerde meydana gelen siyasi gelişmeleri de zaman zaman belgelerinde konu etmişlerdir. Siyasi olaylar bakımından, isyan hareketleri belgelere daha çok yansımıştır. Burada tanıttığımız belgede de Asur çevresinde meydana gelmiş bir isyan konu edilmiştir. Ünlü tüccar Uşur-ša-Ištar'ın arşivinde ele geçen bu metinde kayıtlı söz konusu isyanın Asur şehri ile Qaṭṭara şehirleri arasında bir bölgede, muhtemelen Kaniš'in II. tabakasının sonuna doğru bir zamanda meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültepe metinleri, Eski Anadolu, siyasi olaylar, isyanlar, Asur, Qaṭṭara

Abstract

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sumeroloji Anabilim Dalı, herol@ankara.edu.tr

A Rebellion in the Territory of Assur according to a Kültepe Text and the Records about other Rebellions Took Place inside Anatolia

Kültepe texts, which have been discovered in the private archives of Assyrian traders, are generally and naturally contain commercial or economic issues. On the other hand, these documents are the main written sources of information about the social, cultural and political aspects of the first historic period of Anatolia. When trading activities of merchants infected badly from some certain political events, which took place in whereabouts, the traders sometimes mentioned about this kind of events mostly in their letters to inform and/or warn their colleagues or relatives. In terms of political events, revolts are the most commonly attested cases in the texts. The document which is being introduced here mentions about a rebellion that took place in the vicinity of Assur. It is clear from the texts, which was discovered in the archive of well-known trader Uşur-ša-Ištar, this event happened somewhere between the cities of Assur and Qaṭṭara, probably on a date at the end of the IInd level of Kaniš.

Key Words: *Kültepe texts, Ancient Anatolia, Political Events, Revolts, Assur, Qaṭṭara*

Eski Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Kültepe Kaniş'te yerleşmiş Asurlu tüccarların kişisel arşivlerini oluşturan çivi yazılı belgeler çoğunlukla ticari içerikli olmakla birlikte, Anadolu'nun ilk tarihi dönemlerinin sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik vb yönelerinin aydınlatılmasında en önemli kaynaklardır. Tüccarların, özellikle yazışmalarında kendi ticari faaliyetlerini olumsuz etkileyen savaşlar, isyanlar, salgın hastalıklar gibi olaylardan bahsetmeleri sayesinde, her ne kadar detaylı olmasa da dönemin toplumsal ve siyasi gelişmelerine dair bilgiler edinilebilmektedir. Bu makalede tanıtılan belgede de Asur yakınlarında meydana gelen bir isyan ya da toplumsal kargaşaya dair bilgi verilmektedir.

Söz konusu belge, kazısı 1962 yılında yapılan, Asurlu tüccar Uşur-ša-Ištar'ın evinde bulunmuş, iki binden fazla belge içeren büyük arşive aittir. Oldukça iyi korunmuş bu küçük mektup, Kurara tarafından arşiv sahibi Uşur-ša-Ištar'a yazılmış bir tür rapordur. Mektuptaki ifadelerden anlaşıldığına göre, Kurara ve yanındakiler Kaniş'ten Asur'a yaptıkları seyahat sırasında Asur çevresinde meydana gelen bir ayaklanma nedeniyle Asur'a yakın Qaṭṭara şehrinde oyalanmak zorunda kalmışlardır. Kurara öncelikle sağlığının iyi olduğunu belirtmekte, Qaṭṭara'dan çıktığını ve şehre,

yani Asur'a girer girmez ticari malları alıp, oyalanmadan, muhtemelen Kaniş'e geri döneceğini belirtmektedir.

Kt n/k 1518

Ö.y.	1	<i>a-na Ú-şú-ur-ša-Ištar</i> <i>qí-bi-ma um-ma Ku-ra-ra-ma</i> <i>šál-ma-ku iš-tù</i> <i>Qá-ťá-ra a-tí-ší</i>
	5	<i>ba-a-ba-at / a-lim^{ki}</i> <i>sí-hi-tum-ma / a-dí</i> <i>u₄-mì-im a-nim</i> <i>ni-is-hu-ur</i> <i>ki-ma e-ru-bu</i>
A.k.	10	<i>a-ma-lá té-er-tí-kà</i> <i>ší-im-kà / i-ša-ú=mu-nim-ma</i>
A.y.		<i>a-ta-be-a-ma</i> <i>ʾaʾ-pá-nim-ma</i> <i>[a]-ta-lá-kam</i>
	15	<i>ʾ3ʾ ma-na sí-kà-an-LUGAL</i> <i>Ku-ra DUMU A-šur-ma-lik</i> <i>a-šé-er Hu-ra-sà-nim</i> <i>iš-tù Ha-hi-im</i> <i>ú-šé-bi₄-lá-šu</i>
	20	<i>a-hi a-ta / qí-bi₄-šu-ma</i> <i>KÙ.BABBAR lu-ša-ak-ší-dam¹ (met. dí)</i>

¹⁻²⁾ Uşur-ša-Ištar'a söyle! Kurara şöyle (söyler): ³⁻⁴⁾ Ben iyiyim. Qatıara'dan şimdi çıktım. ⁵⁻⁸⁾ (Asur) şehri dolayları isyan halindedir, (bu yüzden) bu güne kadar oyalandık. ⁹⁻¹⁴⁾ Ben (Asur'a) girer girmez, talimatın gereğince onlar senin alışverişini yapacaklar ve ben kalkıp hemen geleceğim. ¹⁵⁻¹⁹⁾ Aşşur-malik'in oğlu Kura 3 mina *sikkan-šarrum* (taşını) Hahhum'dan Hurasānum'a gönderdi. ²⁰⁻²¹⁾ Sen kardeşimsin; ona söyle ki gümüşü bana ulaştırın!

Açıklamalar:

St. 2) *Ku-ra-ra*: Mektubun yazarı Kurara'nın kim olduğu ve Uşur-ša-Ištar ailesi ile ilişkisinin ne olduğu açık değildir. Arşiv belgelerinde sıkça geçen bu isim sadece birkaç yerde Abu-şalim'in oğlu olarak kayıtlıdır. Metnimizde oluğu gibi birkaç belgede daha (n/k 477, 875, 879, 1076, 1282, 1564; 2134) nakliyecisi olarak karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla Kurara'nın

Uşur-ša-İştär aile şirketinin Asur-Kaniş arasındaki mal sevkiyatından sorumlu şahıslardan biri olduğu düşünülebilir.

St. 4) Qaṭṭara yer adı bir düzineden fazla Kültepe metninde kayıtlıdır. Bazı belgelerden (Prag I, 804: 4, 8; Kt g/k 199¹) Asur'dan Anadolu yönüne çıkan kervanların ilk duraklarından biri olduğu anlaşılan Qaṭṭara şehri, antik Asur'un kuzey batısındaki Tell Rimah ile ilişkilendirilmektedir².

St. 5) *ba-a-ba-at: bābtum*'un (çoğ. *bābatum/ba'abātum*) “şehir etrafı; bölge”; “(karşılığı tahsil edilmemiş) ticari mal”; “kayıp, eksik” gibi farklı anlamları vardır (CDA, 35b; CAD B, 9-10). Metnimizde kelimenin “etraf, dolay veya yakın bölge” anlamında alınması gerektiği açıktır.³

St. 17) *Hu-ra-sà-nim*: Arşivdeki Hurasānum ile Uşur-ša-İştär arasındaki yazışmaların tamamında Hurasānum'un adının daima Uşur-ša-İştär'in adından önce kaydedilmesi (Kt n/k 90, 105, 180, 359, 864), Hurasānum'un ondan daha üst bir statüde olduğuna işaret etmektedir. Bu mektupların ikisinde (Kt n/k 105, 864) Hurasānum'un Asur'da olduğu ve Uşur-ša-İştär'in buradaki ticari işleriyle ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum onun Uşur-ša-İştär'in Asur'daki sermayedarlarından veya temsilcilerinden birisi olduğunu düşündürmektedir. Ancak Uşur-ša-İştär'in babası Aşşur-imitti'nin kendisine yazdığı bazı mektuplarda ise Hurasānum'un, Anadolu'da bir merkezde ve yün ticaretiyle ilgili olduğu görülmektedir (Kt n/k 180, 359, 762, 1258).

Değerlendirmeler:

Bildiğimiz kadarıyla 20 kadar Kültepe metninde isyan ya da iç karışıklıklardan bahsedilmektedir. Bunların birçoğunda söz konusu isyanın hangi şehirde ya da ülkede yaşandığına dair de bilgi verilmektedir. Belgelenmiş isyanların çoğunlukla Anadolu şehirlerinde meydana geldiği görülmektedir. Asurlu tüccarların ticari dolaşım bölgeleri açısından, sadece burada ele aldığımız belgede Asur yakınlarında yaşanan bir isyan konu edilmiştir.⁴ Gerek bu belgede gerekse yayımlanmış diğer bazı belgelerde

¹ Günbattı 2002: 82-84.

² RGTC 4, 92; Barjamovic 2011, map. 4; Qaṭṭara yer adı ile ilgili detaylı bilgi için ayrıca bkz. Günbattı 2002: 85-86, n. 10.

³ *bābtum* teriminin Kültepe metinlerinde “bölge, çevre, dolay” anlamlarında geçişine örnekler için bkz. Kt g/k 220: 26 (Günbattı 2002: 81); AKT 8, 26: 6; AKT 11, 17: 5.

⁴ Aşşur-bāni'nin oğlu Şu-İştär'in arşivinde ele geçen mektup AKT 11, 17'de (Kt 92/k 349) Asur dolaylarının *güvenli* olduğu ve gerek mektubu yazanın gerekse tüccarın malının iyi olduğu (*šalāmum*) bilgisi verilmektedir. Böyle bir bilgilendirmeye niçin gerek duyulduğu

bahsi gelen “isyan” olaylarının, iki özgür devlet arasındaki mücadelelere ya da savaşlara işaret etmediği açıktır; bunlar belirli bir bağımsız ülkeye bağlı devletçiklerin ya da o ülke içinde yaşayan farklı etnik grupların başkaldırıları olmalıdır. Ancak gerek savaşların gerekse isyanların birbirini tetikleyen olaylar olduğu da göz önünde tutulmalıdır. Metnimizde konu edilen isyanın da bağımsız bir devlet içindeki farklı gruplar ya da vassal bir devlet tarafından çıkarıldığı düşünülebilir. Ancak metindeki verilere göre, bu kalkışmanın Asur şehrine karşı mı yapıldığı tespit edilememektedir. Belgede isyanın bulunduğu yer için *bābat ālim* “şehrin çevresi” teriminin kullanılması, söz konusu karışıklığın şehrin içinde değil, yakın bir bölgede, büyük olasılıkla da Asur ile Qaṭṭara arasında meydana geldiğini göstermektedir.

Asurlu tüccarların belgelerinde siyasi olaylara değinmelerinin temel nedeni ticaretlerinin bu tür gelişmelerden kötü yönde etkilenmesi veya yazıştıkları muhataplarını gelişmelerden haberdar ederek onları bilgilendirmek ve uyarmak istemeleridir. Belgelerde bu tür olayların meydana geliş nedenleri, gelişimleri veya sonuçlarından nadiren ve üstü kapalı şekilde bahsedilmekte ya da bu tür bilgiler verilmemektedir. Eğer bir belgede bahsi geçen herhangi bir siyasi hareketliliğin yeri verilmemişse, bu olayın nerede yaşandığı ve genellikle de zamanı, belgedeki ikincil veriler sayesinde tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Koloni döneminde, Anadolu’da yaşanmış siyasi gelişmelerle ilgili en son yapılmış detaylı bir çalışmada, siyasi olayların ele alındığı tabletlerden edinilen bilgiler çerçevesinde, Orta Anadolu’nun batısında ve Hattum bölgesinde cereyan eden mücadeleler ve savaşlar konu edilmiş ve bu savaşların tahmini tarafları ile kronolojisine değinilmiştir.⁵ Biz bu yazıda Koloni Döneminde yaşanmış bu tür “savaş”

açık değildir, ancak şehrin, yani Asur’un yakınında meydana gelmiş olağanüstü bir durumun herhangi bir zarar görmeden atlatıldığı ve koşulların normale döndüğü belirtilmek istenmiş olabilir: ¹⁾ *a-na Šu-lštar qí-bi4-ma* ²⁾ *um-ma Lá-qé-ep-ma* ³⁾ *šál-ma-ni ú té-er-tum* ⁴⁾ *ša DAM.GÀR šál-ma-at* ⁵⁾ *i-ba-ba-at a-lim^{ki}* ⁶⁾ *šu-ul-mu-um* ... “Šu-lštar’a söyle! Lāqēp şöyle (söyler): ³⁻⁶⁾ Biz iyiyiz; tüccarın malı da iyidir. Asur dolayında (da durum) güvenlidir. ...”

⁵ Buna göre, batıda Puruṣhattum, Wahṣuṣana, Šalatuwar ve Ulama şehir ve/veya ülkelerinin dâhil olduğu, sırasıyla MÖ 1895, 1873 ve 1845 yıllarına tarihlenebilecek üç savaş yaşanmıştır. Merkez bölgede ise, bir memorandum olan Kt n/k 1429’da Kaniš’te meydana gelen bir düşmanlık, yani savaş tarihleme olarak kullanılmıştır (Kt n/k 1429: 14: *nu-ku-ra-tim ša Kā-ni-iš* (Çeçen 1995: 45, n. 10). Bu olay yaklaşık MÖ 1890 yılına tarihlenmektedir. İlgili yayında, Kaniš ile Tawiniya arasında meydana gelmiş yaklaşık MÖ 1864 yılına tarihli bir savaş da söz konusu edilmektedir. Ünlü Anitta belgesinde anlatıldığı üzere, Zalpuwa ile Kaniš arasında yaşanan büyük mücadele Zalpuwa’nın Kaniš’i yakıp yıkması ve Kaniš’in II. tabakasının MÖ 1835’te sona ermesiyle sonuçlanmış olmalıdır. Oldukça kırık durumda ele geçen KTK 10’da Hattuṣ şehrine karşı birleşmiş bir bir koalisyonun düşmanlığından bahsedilmektedir. Son olarak, Kültepe’nin Ib katına tarihli

durumunu ifade eden siyasi olaylara fazla değinmeden, bir isyana ya da karışıklığa işaret eden terimlerin geçtiği belgeri kısaca tanıtmaya çalışacağız.

Kültepe metinlerinde “isyan, ayaklanma, iç karışıklık, kargaşa vb.” anlamlarda en sık kullanılan terim *sihūtum*’dur (CAD S, s. 237b; CDA, s. 322). Birkaç belgede kelimenin türetildiği fiil olan *sehūm* “isyan etmek, ayaklanmak” (CAD S, 208a; CDA, s. 320) da kullanılmıştır. Bunların dışında, *dalāhum* “rahatsız etmek; kışkırtmak” (CDA, s. 54) ve *tebū* “kalkmak, ayağa kalkmak” fiillerinin de “isyan, kargaşa” durumunu ifade etmek için tercih edildiği görülmektedir. Bu terimler dışında, bazı belgelerde herhangi bir şekilde belirli bir yerde meydana gelen huzursuzluk ya da kargaşadan bahsedilmeksizin o ülkenin ya da şehrin “sakinleşmesi”nden (*šalāmum* “sağlıklı olmak, iyi olmak; tam olmak”; *nuāhum* “dinlenmek, dingin olmak, sakin olmak”) bahsedilmektedir. Bu gibi ifadelerin de bahsi geçen belirli bir yerde yeni sona ermiş herhangi bir isyana, kargaşaya ya da savaşa işaret ettiği düşünülebilir.

Kültepe metinleri içinde, ilk kez bu makalede yayımladığımız belgeden başka, sadece bir yerde Anadolu dışında meydana gelmiş bir isyandan bahsedilmektedir. VS 26, 17 numaralı belgeden, Akad ülkesinde yani Orta veya Güney Mezopotamya’da meydana gelmiş bir isyan söz konusu edilmektedir. Belgedeki ifadelerle göre Asur’da Akad kumaşı satın almak isteyen bir tüccar Kaniş’teki muhatabına yazarak, Akad ülkesinde yaşanan isyan nedeniyle Akadlı tüccarların Asur’a gelemediğini ve dolayısıyla kendisinden istediği Akad kumaşlarını alamadığını belirtmektedir.⁶ Bunların dışında, Kültepe *kārum*’un Ib tabakasının sonlarına tarihlendirilen, Takmurlu tüccarların tanrılara ve şehre (Asur?) hitaben yazdıkları bir mektupta (Kt 98/k 118) bir bölgede çıkan isyandan ve bu isyan nedeniyle, muhtemelen *eşkiya* anlamındaki *habbātū*ların dağları tutmasından bahsedilmektedir.⁷ Anlaşılması çok zor ve oldukça kırık olan bu

ünlü mektup Kt g/t 35 Kaniş krallığı ile Mama krallığı arasındaki politik mücadelelere ışık tutmaktadır (Barjamovic vd., 2012: 44-48).

⁶ VS 26, 17: ⁴) *a-šu-mi šī-im TUG ša A-ki-di-e* ⁵) *ša ta-áš-pu-ra-ni* ⁶) *iš-tù tù-uš-ú A-ki-di-ú* ⁷) *a-na a-lim^{ki} ú-la e-ru-bu-nim* ⁸) *ma-sú-nu sá-hi-at-ma* ⁹) *šu-ma a-ku-si im-ta-aq-tù-nim-ma* ¹⁰) *šī-mu-um ša ba-la-ti-kà* ¹¹) *i-ba-ši ni-ša-a-ma-ku-um* “Bana yazdığım Akad kumaşı alımıyla ilgili; sen çıktığından beri Akadlılar şehre (Asur’a) gelmediler. Onların ülkesi isyan halindedir. Eğer kıştan önce gelirlerse ve fiyat senin için uygun olursa satın alacağız”. (Tercüme için ayrıca bkz. Larsen 1976: 88, n. 8.)

⁷ Kt 98/k 118: ¹) *a-na i-lí ú a-lim^{ki} qí-bi⁴-ma* ²) *um-ma DAM.QAR^u-tum-ma* ³) *ša Ták-mur^{ki}-ma tí-des-a a-tù-nu* ⁴) *ki-ma ha-ra-na-tum ša-áp-ša-qám* ⁵) *im-ta-al-a-ni a-šu-mi si-hi-tim* ⁶) *ša ni-KĪ-im ki-ma ha-ba-tù-ú* ⁷) *i-ta-áb-<šī>-ú-ni ŠA.TU^e ú-kà-lu-ni-ma*¹) [x x x x] ²) *“x x si-hi-tim”* ²) *“ša-pu⁷-lu e-pá-at-ni* ³) *ú 1 GÍN KÙ.BABBAR ša i-na* ⁴) *ni-KĪ-im né-zi-ba-ni* ⁵) *pá-al-ha-ni* ... “Tanrılara ve şehre (Asur?) söyle! Takmurlu tüccarlar şöyle

belgede kayıtlı, Takmur da dâhil, yer adları ilk kez geçtiğinden bu yerleşimlerin hangi bölgede olduğunu ve isyanın nerede çıktığını tespit etmek zordur, ancak *habbātu* teriminin “paralı askerler” anlamında, bu dönemde Yukarı Mezopotamya kaynaklı belgelerde geçmesi⁸ bu bölgeyi akla getirebilir.

Kultepe tabletleri Anadolu’da faaliyet gösteren tüccarların arşivlerinden çıktığı için, doğal olarak, Anadolu’da yaşanmış isyan olayları diğer bölgelerde yaşananlara göre metinlere daha fazla yansımıştır. Bu tür siyasi olayların meydana geldiği yer için bazı belgelerde sadece anonim şekilde “ülke” ya da “şehir” denilirken, bazı metinlerde olayın yaşandığı şehir ya da ülkenin de adı verilmektedir. Bunlar arasında genellikle Kaniş’in batısına lokalize edilen merkezler ağırlıktadır. AKT 6-b, 366’da lokalizasyonu konusu hala tartışmalı olan Purušhattum’da⁹ çıkan bir isyan konu edilmektedir. Purušhattum’a gönderilecek nakliyeciler Aluwa’nın, burada çıkan isyan nedeniyle kervan yolları kapandığından gönderilemediği vurgulanmaktadır.¹⁰ Henüz yayımlanmamış mektup Kt m/k 13’te de Purušhattum’daki isyandan bahsedilmektedir. Mektubun yazarı Purušhattum’daki isyan nedeniyle oraya gidemediğini, yol açılır açılmaz giderek ticaret yapabileceğini belirtmektedir.¹¹ Aşşur-nādā arşivinden¹² bir

(söyler): Siz de biliyorsunuz ki yollar güçlüklerle doludur! Bölgedeki isyan konusunda; eşkiyalar ortaya çıktığından (ve) dağları tuttuklarından dolayı İsyan [nedeniyle] bölgede bıraktığımız ..., kazançlarımız ve her bir *šeḡel* gümüşümüz (nedeniyle) kaygılıyız (Metnin tamamının tercümesi için bkz. Dercksen-Donbaz 2000: 103).

⁸ Dercksen-Donbaz 2000: 107-108.

⁹ Bazı araştırmacılar tarafından bugünkü Acemhöyük olduğu ileri sürülen (Forlanini 2008: 65-66) Purušhattum için G. Barjamovic, Asurlu tüccarların batıda ulaştıkları coğrafi sınırda bulunan büyük bir ticaret merkezi olduğunu söylemektedir (Barjamovic 2011: 359).

¹⁰ AKT 6-b, 366: ⁶ a-šu- mi / A-lu-wa ša a-na ⁷ ta-hi-tim / a-na Pu-ru=uš-ha-tim ⁸ ša-áp-ru ⁹ si-hi-tum / i-na ¹⁰ Pu-ru-uš-ha-tim ha-’ra’=nu[m] ¹¹ lu a-na Ú-lá-ma lu a-na ¹² Ša-lá-tù-ar lu a-n[a]=kam a-na ¹³ Ša-ba-a ¹⁴ a-šar e-ra-bi-im ¹⁵ ú-lá i-ba-ši “Bilgi (toplamak/iletmek) için Purušhattum’a gönderilecek Aluwa ile ilgili olarak; Purušhattum’da isyan vardır; hem Ulama’ya hem Šalatuwar’a hem de buraya Šabaya’ya gelen yollara giriş (imkânı) yoktur.

¹¹ Kt m/k 13: ²¹ ... a-ta ²² lá ti-deš / ki-ma i-na ²³ Kà-ni-iš KÜ.BABBAR 10 ma-na ²⁴ lá i-né-pu-šu i-na ²⁵ Pu-ru-uš-ha-tim / si-hi-tum ²⁶ we-dum-ma / ú-lá e-ra-áb ²⁷ i-n[a n] a-áp-tù ha-ra-nim ²⁸ iš-ti pá-nim-ma e-ra-áb-ma ²⁹ lu AN.NA 1 GÜ ù 2 GÜ ³⁰ i-na AN.NA-kà ù TÚG.Hİ.A ³¹ ša ta-da-nim A-šūr-ma-lik ³² i-da-na-ma KÜ.BABBAR 10 ma-na ³³ e-pá-ša-ku-um “... Kaniş’te 10 mina kadar gümüş (kâr) elde edilemeyeceğini sen bilmiyor musun? Purušhattum’da isyan olduğu bilinmektedir; bu yüzden (oraya) gidemedim. Yol açıldığı zaman (oraya) gidip ya senin kalayının içinden bir veya iki talent kalayı ya da satılacak kumaşları Aşşur-malik bana verecek ve senin için 10 mina kadar gümüş yapacağım”.

¹² Aşşur-nādā arşivine ait tabletler için bkz. Larsen 2002.

mektup olan KTH 1, Puruṣhattum'da ve Wahṣuṣana'da¹³ yaşanan isyan ile ilgilidir. Aššur-nādā'nın oğlu İddin-İštar babasına yazarak, bu iki ülke isyan halinde olduğundan Wahṣuṣana'ya geçemediğini ve burada depolanmış bakır konusunda bir karar veremediğini belirtmekte, beş güne kadar gelecek haber neticesinde Wahṣuṣana'ya geçeceğini bildirmektedir.¹⁴ Mektupta her iki ülkede de aynı anda isyan olduğunun belirtilmesi, bölgede ortaya çıkan büyük çaplı bir ayaklanmanın, söz konusu iki ülkeyi birden etkilediğini ya da bu iki ülke arasında yaşanan siyasi mücadelenin bir sonucu olduğunu düşündürmektedir. R. Kuzuoğlu tarafından yayımlanan, Uşur-ša-İštar arşivinden Kt n/k 218 numaralı mektupta da Wahṣuṣana'da ortaya açılan bir isyan hakkında bilgi verilmektedir. Mektubun yazarı, elçilik görevi için Kuburnat'a giden İkün-pīya'nın bakırının isyan halindeki Wahṣuṣana ülkesinde olduğunu belirterek, bakırı kurtarmak için Wahṣuṣana'ya gideceğini ve bakırı İkün-pīya'nın temsilcilerine teslim edeceğini bildirmektedir.¹⁵ Wahṣuṣana'da meydana gelen isyanların kaydedildiği bu belgelerin dışında, AKT 5, 15'te de bu merkezde yaşanan olağan üstü bir durumdan bahsedilmektedir. Alpili ve Aššur-lamassī, arşiv sahibi Kuliya'ya yazdıkları mektuplarında kendilerinin iyi durumda olduklarını ve Tawiniya'da bulunduklarını belirterek, Wahṣuṣana sakinlerinin şehri terk ettikleri bilgisini vermişlerdir.¹⁶ Bu belgede üstü kapalı bahsedilen

¹³ G. Barjamovic Wahṣuṣana'nın Kızılırmak'ın batı kıyısında, Ankara'nın güneyinde aranması gerektiğini belirtmektedir (Barjamovic 2011: 349).

¹⁴ KTH 1: ² *ki-ma* ³ *ma-at Pu-ru-uš-ha-tim* ⁴ *lu Wa-ah-šu-ša-na sà-ah-a-at=ni* ⁵ *a-ši-a-ti / a-na Wa-ah-šu-ša-na* ⁶ *lā e-ti-iq-ma* ⁷ *mī-li-ik* URUDU *ša i-na* ⁸ *[W]a-ah-šu-ša-na / na-ad-ú* ⁹ *[lā am-li-ik a-na* ¹⁰ *[5 u₄-me za-ku-sà / a-ša-me-ma* ¹¹ *[a-na W]a-ah-šu-ša-na* ¹² *[e-ti-i]q* "Puruṣhattum ve Wahṣuṣana ülkeleri isyan halinde olduğundan Wahṣuṣana'ya geçemedim ve Wahṣuṣana'da depolanmış bakır hakkında bir karar vermedim. Beş güne kadar nihai haberleri öğreneceğim ve Wahṣuṣana'ya geçeceğim". (Larsen 2002: 160-161.)

¹⁵ Kt n/k 218: ³ *a-dī lā a-li-kà-ni* ⁴ *İ-ku-pi-a a-na Ku-bu-ur-na-at* ⁵ *a-na šī-ip-ru-tim* ⁶ *i-li-ik* URUDU *šu* ⁷ *i-na ma-at Wa-ah-šu-ša-na* ⁸ *na-dī-ma* ⁹ *ki-ma ma-tum sà-hi-at-ni* ¹⁰ *a-na* URUDU *ša-lā-hi-im* ¹¹ *a-ta-lā-ak a-na* ¹² *Wa-ah-šu-ša-na* ¹³ *a-kà-ša-ad* ¹⁴ URUDU *šu* *a-na* ¹⁵ *ša ki-ma šu-a-ti* ¹⁶ *a-pá-qí-id-ma* ¹⁷ *a-ta-bé-a-ma a-ta-lā-kam* "Benim (oraya) gelmememle ilgili olarak; İkün-pīya elçilik görevi için Kuburnat'a gitti. Onun bakırı Wahṣuṣana ülkesinde depolanmıştır. Ülke (Wahṣuṣana) isyan halinde olduğundan bakırı kurtarmak için gideceğim, Wahṣuṣana'ya ulaşıp onun bakırı temsilcilerine teslim edeceğim ve kalkıp geleceğim" (Kuzuoğlu 2011: 30).

¹⁶ AKT 5, 15: ⁴ *šál-ma-ni* ⁵ *i-Ta-wi-ni-a* ⁶ *wa-áš-ba-ni* ⁷ *ni-iš-ta-na-me* ⁸ *wa-áš-bu-tum* ⁹ *ša* *Wa-ah-šu-ša-na* ¹⁰ *i-ta-šú-nim* ¹¹ *a-dī 2 u₄-me-e* ¹² *za-ku-sà ni-ša-me=ma* ¹³ *a-le* ¹⁴ *ni-pá-nu-ú* ¹⁵ *ni-ša-pá-ra-ku=um* "Biz iyiyiz! Tawiniya'da oturuyoruz. İşitiyoruz ki Wahṣuṣana sakinleri (şehri) terk etmişler. İki güne kadar son durumu öğrenip nereye gideceğimizi sana yazacağız".

Wahşuşana'daki olağan dışı durum da yukarıda verilen belgelerde kayıtlı isyan olayları ile ilişkili olabilir.¹⁷

Oldukça hasarlı durumda ele geçmiş mektup AKT 6-b, 392'de, Şalatuwar'da¹⁸ yaşanan bir *savaş durumu (sikkatum)*¹⁹ nedeniyle, şehrin içinde, *mecliste* bir isyan çıktığı bilgisi verilmektedir.²⁰ Eğer belgedeki kırık nedeniyle, isyanın çıktığı yer olan *puhrum* "meclis" kelimesi doğru tamamlanmışsa bu isyanın ülkedeki ya da şehirdeki farklı etnik gruplar tarafından değil, yönetimdeki otoritenin muhalifleri tarafından çıkarıldığı düşünülebilir.

1993 yılı Kültepe kazılarında ele geçen, kısmen yayımlanmış Kt 93/k 179'da Ulama şehrinde yaşanan isyan ile ilgili bilgiler verilmektedir. Belgedeki ifadelerle göre, Ulama'da (bir) kral bulunmadığından ülkenin isyan halinde olduğu ve muhtemelen bölgeye giriş-çıkışın yapılamadığı belirtilmekte, yolların açılıp açılmayacağına ve muhatabın talimatına göre hareket edileceği vurgulanmaktadır.²¹ Kralın neden Ulama'da bulunmadığı açık değildir, ancak başka bir yerde olmadığı, muhtemelen öldüğü için bir otorite boşluğunun olduğu ve bu nedenle de bir ayaklanma meydana geldiği söylenebilir.

LB 1209b numaralı belgede, Kültepe belgelerinde nispeten az geçen fakat önemli bir bakır üretim merkezi olduğu anlaşılan Kunanamit²² ülkesinde meydana gelen bir ayaklanmadan söz edilmektedir. Bölgede

¹⁷ Kuzuoğlu 2011: 29.

¹⁸ Şalatuwar'ın oldukça batıda, bugünkü Sakarya nehrinin kıvrımında bir yerde olduğu düşünülmektedir (Barjamovic 2011: 357).

¹⁹ M. T. Larsen, bu belgedeki bilgilere göre, anlamı üzerinde tartışmaların halen devam ettiği *sikkatum* teriminin, bir tür askeri anlama işaret ettiğinin açık olduğunu belirtmektedir (AKT 6-b, s. 177).

²⁰ AKT 6-b, 392: ¹³ ... *a-ta ú-lá* ¹⁴ [*ta-áš*]-*ta-na-me ki-ma i-na* ¹⁵ [*ša-lá*]-*tù-ar sí-kà-tù-ni-ma* ¹⁶ [*i-na*] *qé-ra-áb a-li-ma* ¹⁷ [*i-na pu-ù*]*h-ri-šu-nu sí-hi-tù=ni-ma* "Şalatuwar'da savaş durumu olduğunu ve şehrin içinde, onların meclisinde isyan çıktığını sen hiç işitmiyor musun?"

²¹ Kt 93/k 179: ³⁻¹⁵ *ru-ba-um ki-ma i-na Ú-lá-ma / lá-šu / ma-tum sà-hi-a-at-ma a-li-kum lá-šu-ú i-na Wa-ah-šu-ša-na a-ba-ri a-ma-lá té-er-tí-kà e-pá-áš ú* ANŞE *ak-la a-dí 10 u-me um-ma a-na-ku-ma ma-tí ha-ra-num i-pá-tí* ANŞE.Hİ *šu-ma lá i-ta-áb-lu a-še-ri-kà ú-ta-ra-šu-nu* "Ulama'da (bir) kral olmadığından ülkede isyan yaşanmaktadır ve gelen (ticari trafik) yoktur! Wahşuşana'da gözlemleyeceğim (ve) senin talimatına göre hareket edeceğim. Ayrıca eşek(leri) tutuyorum. 10 güne kadar (bekleyeceğim) ve "yol ne zaman açılacak?" diyeceğim. Eğer eşek(leri) götürmemişlerse onları sana geri getireceğim" (Michel 2008: 243, n. 63; Barjamovic 2011: 337, n. 1409).

²² G. Barjamovic, Kunanamit'in, Kaniş'in kuzeydoğusunda, Turhumit civarında önemli bir bakır üretim merkezi olduğunu ifade etmektedir (Barjamovic 2011: 284-285).

yaşanan bu isyan nedeniyle, şartların uygun olmadığı ve borçlulardan bakır tahsil edilemediği belirtilmektedir.²³

Kültepe'den iki belgede ise Güney Anadolu'ya lokalize edilen Hahhum ve Zalpa'da yaşanmış iç karışıklıklar konu edilmiştir. Adada İnnaya ve Anah-ili'ye yazdığı mektup CCT 4, 42a'da, muhataplarından, (Kaniş'teki) sarayın kendisi hakkında araştırma yapması durumunda Hahhum'da meydana gelen isyan nedeniyle gelemediğini söylemelerini istemektedir.²⁴ G. Barjamovic, aynı tüccarın arşivine ait CCT 4, 30a ile CCT 6, 15b'de de bu belgede kayıtlı isyan ile paralel konuların işlendiğini ifade etmiştir.²⁵ Kt c/k 329'da, Kültepe metinlerinde sıkça karşılaşılan ve Hahhum civarına lokalize edilmek istenen Zalpa'da²⁶ ortaya çıkan bir isyan hakkında bilgi verilmektedir. Belgede Zalpa ülkesinde süren isyan nedeniyle şartların uygun olmadığı, (burada) oturan hiç kimseye güvenilmediği için hiçbir şey getirilmediği belirtilmektedir.²⁷

Yukarıda değindiğimiz bütün örneklerde, isyanların meydana geldiği ülke ya da şehirlerin adları verilmiştir. Fakat bazı belgelerde isyan halinde olan ülke ya da şehirlerin isimleri kayıtlı değildir.²⁸ Dolayısıyla söz konusu

²³ LB 1209b: 12-18) *lá ta-áš-ta-na-me-i [k]i-ma ma-at Ku-na-na-mi-it sà-ah-a-at-ni-ma lá na-at-ú-ma a-šar 10 ma-na URUDU^{am} ha-bu-lu-ni lá né-ri-iš* “Hiç işitmiyor musun? Kunanami ülkesi isyan halinde olduğundan (durum) uygun değildir ve 10 mina bakırı (bile) borçlulardan istemedik!”

²⁴ CCT 4, 42a: ¹³⁾ ... *šu-ma a-šé-e-im* ¹⁴⁾ É.GAL^{lüm} ¹⁵⁾ *i-qá-bi-a-ku-nu-ti* ¹⁶⁾ *a-dí 10 u₄-me i-ta-ba-lá-šu* ¹⁷⁾ *um-ma a-tù-nu-ma* ¹⁸⁾ *ki-ma / i-na Ha-hi-im* ¹⁹⁾ *sí-hi-tù-ni a-ši-a-ti* ²⁰⁾ *a-dí u₄-[mi-im a-nim]* ²¹⁾ *ik-[ta-lá]* “Eğer araştırmak için saray sizinle konuşursa (ve) 10 güne kadar onu oyalayın (derse), ‘o, Hahhum’da yaşanan isyan nedeniyle bugüne kadar alıkonuldu’ deyin”.

²⁵ Barjamovic 2011: 106.

²⁶ G. Barjamovic, Eski Asur metinlerinde sıkça geçen ve diğer benzer isimlere sahip merkezlerden ayırt etmek için “Assyrian Zalpa”olarak tanımladığı Zalpa’nın Hahhum ve Tegarama şehirlerine yakın bir yerde, Asur ile Anadolu arasındaki ana güzergâhlardan birinde olduğunu, Fırat nehrinin batı kıyısında bir bölgeyi kontrol ettiğini ileri sürmektedir (Barjamovic 2011: 120).

²⁷ Kt c/k 329: ¹¹⁻¹⁵⁾ *ma-at Za-al-pá sà-hi-at lá na-tù-ma ma-ma-an i-na wa-áš-bu-tim a-da-gal-ma mi-ma lá ú-šé-té-eq* “Zalpa ülkesi isyan halindedir; (durum) uygun değildir ve (burada) oturanlardan kimseyi beklemiyorum ve hiçbirsey göndermiyorum” (Barjamovic 2011: 30, n. 131).

²⁸ Kt 92/k 526: ⁸⁾ *i-na qé-ra-ab a-lim^{ki} / sí-hi-tum* ⁹⁾ *ša-ak-na-at* “şehrin içinde isyan çıkmıştır.” (Çeçen 2002); TC 3, 112: ²¹⁾ *sí-hi-tám ša ma-tim* ²²⁾ *áš-me-ma da-ni-ša-ma* ²³⁾ *li-bi₄ im-tar-ša-ku-nu-ti* “Ülkedeki isyanı işittim ve sizin için çok üzüldüm”; BIN 4, 34: ⁷⁾ ... *a-na-kam* ⁸⁾ *áš-ta-na-me-ma / ma-tum* ⁹⁾ *sá-ha-a-at* ... “Burada devamlı işitiyorum ki ülke isyan halindedir.”; Prag I, 764: ³⁾ *a-ša-me-ma ma-tum* ⁴⁾ *sà-hi-at ú ha-[ra-num]* ⁵⁾ *pá-hi-<at>-ma* ... “Duyuyorum ki ülke isyan halindedir ve yol kapalıdır ...”; CCT 3, 27b: ²⁹⁾ *ma-tum / sà-hi-at-ma* ³⁰⁾ AN.NA *ša a-na lu-li-im* ³¹⁾ *ta-dí-na-ni* ³²⁾ *ú-la uš-tes-bi-la-kum* “Ülke isyan halindedir ve *lulā’um* metali (satın almam) için bana verdiğin kalayı sana

olayların yaşandığı bu merkezleri tespit etmek zordur. Ancak isyan olaylarından bahsedilen birçok belgenin Kaniş'in II. tabakasına tarihli ve birbirleriyle çağdaş arşivlere ait olması nedeniyle,²⁹ belirli bir merkezde yaşanan olay birden fazla metinde konu edilmiş olmalıdır.

Sonuç olarak, azımsanamayacak sayıda belgede, çoğunluğu Orta Anadolu'da olmak üzere, Asurlu tüccarların faaliyet alanlarındaki merkezlerde meydana gelen isyan, iç karışıklık, savaş gibi siyasi olayların konu edildiği görülmektedir. Ancak bazı belgelerde sadece siyasi olayın yaşandığı yerin adının verilmesinin dışında, metinlerin birçoğunda, söz konusu olayların ticaretin işleyişini olumsuz yönde etkilemesinin dışında, çıkış nedeni, gelişim süreci ve sonuçlarına dair bilgi verilmemekte ve dolayısıyla bunlardan tarihi sonuçlar çıkarmak mümkün olmamaktadır.³⁰

Eski Asur Ticaret Kolonileri Döneminde Asur şehrinde veya çevre bölgelerde yaşanan siyasi olaylar konusunda Kültepe tabletleri hemen hiç bilgi vermemektedir. Üstelik Şamşı-Adad'ın yaklaşık MÖ 1808'de (Kaniş'in Ib tabakası) Asur'u ele geçirerek burada tahta çıkması³¹ bile belgelere yansımamıştır.³² Bu bakımdan, burada tanıttığımız tablet, Asur dolaylarında

gönderemedim.”; Kt n/k 498: ³⁾ ... ki-ma ⁴⁾ ma-tum ⁵⁾ sà-hi-at-ni ak-ta-lá “Ülke isyan halinde olduğu için geciktim.” (Kuzuoğlu 2011: 27-29); Kt n/k 1464: ²⁵⁾ ma-tum sà-hi-at / ki-ma ²⁶⁾ iš-li-mu ú-ši-am “Ülke isyan halindedir; sakinleşir sakinleşmez çıkacağım.” (Sever-Çeçen 1993: 44-45); Kt v/k 57: ⁴⁾ ki-ma a-na-kam ma-tum ⁵⁾ da-al-ha-at-ni ú KÜ.BABBAR ⁶⁾ da-nu-ni ... “Burada ülke kargaşa halinde olduğundan ve gümüş pahalı olduğundan...”; AKT 6-c, 535: ⁴⁾ a-n[a-k]am ‘ki-ma’ ni-iš-ta=na-me-ú ⁵⁾ ma-tum [d]a-al-ha=at-ni ⁶⁾ ú ti-ir-ti kà-ri=im ⁷⁾ da-na-at-ni “Burada işittiğimize göre, ülke kargaşa halindedir ve kârum’un talimatı serttir.”; Kt n/k 249: ¹¹⁾ lá li-bi₄ / DİNGİR-ma ¹²⁾ pi-ri-tum i-li-bi ¹³⁾ ma-tim i-ši-ki-ma ¹⁴⁾ a-ši-a-ti 1 İTİ ¹⁵⁾ ú 2 İTİ ak-ta-lá ¹⁶⁾ a-dí / ma-tum ¹⁷⁾ iš-li-mu ... “Ne yazık ki ülkenin içinde korku salınmıştır ve bu yüzden bir veya iki ay (gümüşünü) beklettim. Ülke sakinleşinceye kadar ...” (Kuzuoğlu 2011: 31-33); Kt n/k 1251: ¹³⁾ ... šu-ma a-dí-ni ¹⁴⁾ i-Kà-ni-iš wa-áš-ba-ti ¹⁵⁾ a-na Wa-áš-ha-ni-a ¹⁶⁾ et-qá-ma a-dí ma-tum ¹⁷⁾ i-nu-hu lá té-ra-ba-am “Eğer şimdiye kadar Kaniş’te idiysen Wašhaniya’ya geç; ülke sakinleşinceye kadar buraya gelme!” (Sever-Çeçen 1993: 45-46); Kt 92/k 324: ²⁾ ... a-dí-i ³⁾ tūp-pé-e / ša taš-pu-ra-ni ⁴⁾ i-na nu-a-ah ma-tim / iš-ti ⁵⁾ šú-ha-ri-im pá-ni-im-ma ⁶⁾ ša ta-tá-ra-da-ni ⁷⁾ tūp-pé-e / ú-šé-ba-lá-kum “Bana yazdığın belgeler hakkında; ülke sakinleştiğinde bana sevk edeceğin ilk uşak ile belgeleri sana göndereceğim.”

²⁹ Metinlerde kayıtlı *līmum* isimleri üzerinde yapılan istatistikî araştırmaların gösterdiği üzere, Kültepe arşivlerinin birçoğunun KEL 80 ila 110 arasında (MÖ 1993-1863) tutulduğu ve ticaretin en yoğun bu dönemde yaşandığı anlaşılmaktadır (Barjamovic vd. 2012: 56, 60, 65).

³⁰ Veenhof 2008: 100.

³¹ Barjamovic vd 2012: 95.

³² C. Günbattı tarafından yayımlanan, Asur şehir meclisinin elçileri tarafından Harsamna kralı Hurmeli’ye gönderilmiş MÖ 1775 yılına tarihli mektup, iki Anadolu şehir devleti arasında yaşanan siyasi mücadeleye Asur şehrinin nasıl dâhil olduğunu ve Asurlu tüccarların bu durumdan nasıl etkilendiklerinin anlaşılması bakımından önemli bir belgedir (Günbattı 2014: 15-28).

yaşanan bir isyandan söz etmesi bakımından önemlidir. Belgedeki bilgiler, bu isyanın zamanını tespit etmek için yeterli değildir. Ancak belgenin ele geçirildiği arşiv, metinlerde kayıtlı *līmum* adlarına göre, KEL 81 (Kubidi'nin oğlu İddin-Aššur) ile KEL 116 (Hanna-Nārum) arasında tutulduğu için,³³ söz konusu isyanın da Kaniş'in II. tabakasında, MÖ 1892 ile 1857 yılları arasında gerçekleştiği düşünülebilir. Ancak bu olayın, Anadolu içinde meydana gelen ve Kaniş'in II. tabakasını sona erdiren siyasi gelişmelerle muhtemelen bir ilgisi yoktur.

KAYNAKÇA

- Barjamovic 2011: G. Barjamovic, *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period*, CNI Publications 38, Copenhagen.
- Barjamovic vd. 2012: G. Barjamovic-Th. Hertel-M. T. Larsen, *Ups and Downs at Kanesh - Observations on Chronology, History and Society in the Old Assyrian Period*. (Leiden).
- Çeçen 1995: "mūtanū in den Kültepe-Texten," *Archivum Anatolicum* 1: 43-72.
- Çeçen 2002: "Kültepe Belgelerine Göre Anadolu Şehir Devletlerinde Ayaklanma", *Archivum Anatolicum* 5: 65-68.
- Dercksen-Donbaz 2000: J. G. Dercksen-V. Donbaz, "Merchants in Distress. An Old Assyrian Text mentioning *habbatu*," *JEOL* 35-36: I 03-110.
- Forlanini 2008: M. Forlanini, "The historical geography of Anatolia and the transition from the *karum-period* to the Early Hittite Empire," J. G. Dercksen (ed.) *Anatolia and the Jazira during the Old Assyrian Period*. (OAAS 3. PIHANS 111). (Leiden): 57-86.
- Günbattı 2002: C. Günbattı, "Kültepe'den Kervan Güzergâhlarına Işık Tutan İki Yeni Metin," *Archivum Anatolicum* 5: 79-91.
- Günbattı 2014: *Harsamna Kralı Hurmeli'ye Gönderilen Mektup ve Kaniş Kralları*, TTKY, Ankara.
- Kuzuoğlu 2011: R. Kuzuoğlu, "Three Kültepe Texts Concerned with Rebellions," *JNES* 70/1: 25-33.
- Larsen 1976: M. T. Larsen, *The Old Assyrian City-State and its Colonies*. Mesopotamia 4, Copenhagen.

³³ Kuzuoğlu 2011: 27.

- Larsen 2002: *The Assur-nādā Archive*. PIHANS 96. OAA 1, Leiden.
- Michel 2008: C. Michel, "Nouvelles Donnees de Geographie Historique Anatolienne d'apres des Archives Recentes de Kültepe", K. Strobel (ed.) *New Perspectives on the Historical Geography and Topography of Anatolia in the II and I millennium B.C.* (Eothen 16), Firenze: 235-252.
- Sever-Çeçen 1993: H. Sever-S. Çeçen, "New Developments about Anatolia's Social History According to the II. Level Documents in Kültepe", *Belleten* 57: 41-54.
- Veenhof 2008: K. R. Veenhof, *Mezopotamia, The Old Assyrian Period*, Fribourg.

KISALTMALAR

- AKT 5 K. R. Veenhof, *Kültepe Tabletleri V, The Archive of Kuliya, son of Ali-abum (Kt. 92/k 188-263)*, TTKY, Ankara 2010.
- AKT 6-b M. T. Larsen, *Kültepe Tabletleri VI-b, The Archive of the Šalim-Aššur Family Volume 2: Ennam-Aššur*, TTKY, Ankara 2013.
- AKT 6-c M. T. Larsen, *Kültepe Tabletleri VI-c, The Archive of the Šalim-Aššur Family Volume 3: Ali-ahum*, TTKY, Ankara, 2014.
- AKT 8 K. R. Veenhof, *Kültepe Tabletleri VIII, The Archive of Elamma, Son of Iddin-Suen, and his Family (Kt 91/k 285-568 and Kt 92/k 94-187)*, TTKY, Ankara, 2017.
- AKT 11-a H. Erol, *Kültepe Tabletleri XI-a, I. Cilt: Šu-İštar'a Ait Belgeler*, TTKY, Ankara, basımda.
- BIN 4 A. T. Clay, *Letters and Transactions from Cappadocia*, Babylonian Inscriptions in the Collection of James B. Nies IV, Yale, 1927.
- CAD The Chicago Assyrian Dictionary
- CDA J. Black, A. George, N. Postgate, *A Concise Dictionary of Akkadian*, Wiesbaden, 2000.
- CCT 3 S. Simith, *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum*, Part 3, London, 1925.
- CCT 4 S. Simith, *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum*, Part 4, London, 1927.

- CCT 6 P. Garelli, D. Collon, *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum*, Part 6, London, 1975
- KTH J. Lewy, *Die Kültepe-Texte aus der Sammlung Frida Hahn*, Berlin, 1930.
- KTK N. B. Jankowskaya, *Klinopisnye Teksty Kışel'Tepe v Sobraniyach*, Moscou, 1968.
- LB Collection of Leyde Böhl
- Prag I K. Hecker, G. Kryszat, L. Matouš, *Kappadokische Keilschrifttafeln aus den Sammlungen der Karlsuniversität Prag*, Praha, 1998.
- RGTC 4 Kh. Nashef, *Die Orts-und Gewässerbenennungen der altassyrischen Zeit*, Wiesbaden, 1992.
- TC 3 J. Lewy, *Tablettes cappadociennes du Louvre*, Paris, 1935-1937.
- VS 26 K. R. Veenhof, E. Klengel-Brand, *Altassyrische Tontafeln aus Kültepe. Texte und Siegelabrollungen*, Vorderasiatische Schriftdenkmäler der Staatlichen Museen zu Berlin, Heft 26, Berlin, 1992.

Kt n/k 1518

Ön yüz

Alt Kenar

Arka Yüz

